

Folia 19 30-1-09 officofresco archief
Het jaar van de rat

Niet lang geleden, aan de Prinsengracht, zag ik op klaarlichte dag een bruine rat wegllopen. Het was geen schichtig wegschieten, zoals je zou verwachten, maar gewoon een op zijn gemak schuifelen in de richting van een onduidelijke stapel dozen en afval. Alsof het een wandelingetje betrof, op eigen terrein. Dit was zonder twijfel een rat die volledig gewend was aan menselijke aanwezigheid en die mij met mijn fiets niet als een bedreiging zag, net als sommige poezen zich naast de kassa in een vol café op miraculeuze wijze tevreden spinnend kunnen ophouden. Hoewel maar weinig mensen sympathie voor ratten kunnen opbrengen, is de rat eigenlijk een van de recente succesnummers van de evolutie. Hij verdient dan ook een plaatsje in dit net begonnen Darwinjaar, waarin het werk van de grote bioloog en reiziger op vele wijzen zal worden geeërd. Darwin opende immers onze ogen voor soortvorming en verschillen tussen soorten als gevolg van natuurlijke omstandigheden. Aanpassing van soorten gaat altijd door, ook buiten wat we als 'natuur' bestempelen, en we zien dat heel goed in een cultuurvolger als de rat.

Sinds enkele duizenden jaren profiteren ratten, net als bijvoorbeeld muizen, duiven en meeuwen, van de aanwezigheid van de mens en hebben dankzij de mens hun niches uitgebreid. Sindsdien wonen ze in huizen van mensen. Ze zijn meegelift op schepen, hebben zich vermenigvuldigd in graanschuren, op vuilnisbelten en in fabrieken. Mijn favoriet is een dichtbehaard bruin subtype dat speciaal aangepast is aan de overleving in vrieskamers. Stel dat over tienduizend jaar wetenschappers het ecosysteem binnenstad bestuderen, dan is de rat een ideale indicatorsoort, net als de panda in bamboebossen of de zeehond in het waddengebied. Veel rattenoverblijfselen zullen dan wijzen op voedseloverschotten; het evolutionaire succes van de rat zal onomstotelijk bewezen zijn. Alleen, de relatie tussen rat en mens is ingewikkeld: wat voor interpretatie zouden die toekomstige paleontologen geven aan die grote aantallen rattenoverblijfselen in kleine hokjes en tredmolens, speciaal gekweekt voor laboratoriumtoepassingen?

Ratten dragen nare ziekten over op mensen, want na die duizenden jaren hebben pathogenen natuurlijk ook geprofiteerd van de nauwe samenleving. Dus als je, in ons relatief schone Amsterdam, een rat ontmoet, denk er dan toch even aan dat je een stukje succesvolle co-evolutie ziet.

Louise O. Fresco is universiteitshoogleraar duurzame ontwikkeling.

8